

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

Ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΕΝΟΣ

Ο άνθρωπος που εδημιούργησε βιομηχανικές επιχειρήσεις και μυθιστορήματα. Πατριώτης και φαντασιοκόπος. Το συνολικό μας ζήτημα και τα τρία σχέδια του Στεφάνου Ξένου. Τι εδέχθη ο 'Αλέξανδρος Κουρμουνδούρος. Ο Ξένος στην Κωνσταντινούπολη, άρχηγος μουσικής αποστολής. Τα χαρμάκια και οι πασαδές. Μία σατιρα του Σουρή, κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Σ' ένα ταπεινό σπίτι της Παργαριτσάς, στα 1894, πέθανε γέρος, φτωχός και έρμος ο ιδρυτής της 'Ελληνικής μυθιστοριογραφίας και μεγαλοεργασίας επιχειρηματίας της εποχής του, ο Στέφανος Ξένος. Από την περιπετειώδη ζωή του θα διηγηθούμε σήμερα τα κυριότερα περιστατικά.

Ο Στέφανος Ξένος ήταν Σιωνιός. Γεννήθηκε στο 1821 και μάλλον στις 25 Μαρτίου, από πατέρα μεγαλύτερο. Στα χρόνια της 'Επανάστασης, ή οικογενειακό του άναρχοίτησε να καταφέρει στη Μήλο, όπου έφερε, βίμως άδικα, τον Στέφανο. Μετά την άπελευθέρωση της 'Ελλάδος, ο νεαρός Στέφανος Ξένος κατετάχθη στη Στρατιωτική Σχολή της Αίγινας, που την είχε ιδρύσει ο Κισσοβόγιας, και βγήκε με το βαθμό του αξιωματικού του 'Ιπικού. Με τον καιρό δέ έφτασε στο βαθμό λοχαγού των λοχαγούρων και διαμείνανταν για το παρόντά του.

'Αλλά το στρατιωτικό στάδιο που φαινόταν στενό, περιορισμένο. Παραιτήθη λοιπόν και πήγε στο Λονδίνο. Εκεί ήχτησε στις μεγάλες επιχειρήσεις κι' από υπάλληλος του έμπορικού οίκου των 'Ινδιών, γίνθηκε σιγά-σιγά προϊστάμενος μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων και άποητης μεγάλης περιουσίας. 'Αλλ' ο πλούτος αυτός δεν έμεινε για πολύ καιρό στα χέρια του. 'Επρέξε σάν νερό μές' από τα δάχτυλά του...

Στον καιρό που ο Στέφανος Ξένος άρχιζονταν τις έμπορικές, ναυτιλιακές και βιομηχανικές επιχειρήσεις του, έξεδωσε και τον περίφημο έκείνο «Βρετανικών 'Αστέρων του, περιοδικό έικονογραφημένο, κατό το έθος των μεγάλων 'Αγγλικών. Πλήρη της άλλης όψης, έδωσαν σε αυτό και πολιτικά άρθρα. Μ' αυτά, ο Στέφανος Ξένος έπολέμησε τον 'Οθωνα και συνέταξε κι' αυτός στην εθρόνη του άγαθού εκείνου ηγεμόνος.

Τεραπεία είναι ή λογογραφική παραγωγή του Στεφάνου Ξένου. Κυρίως έγραφε μυθιστορήματα ιστορικά και περιπετειώδη. 'Οταν έπροσποδησιασθή το μυθιστορήμα του «Η ήρωή της 'Ελληνικής 'Επανάστασης», έπροέβησε πολύ μεγάλη έντιπωση στην 'Ελλάδα. Την ίδια έντιπια είχε κι' ο 'Αδόλφος εν Τουρκία και άλλα έργα του.

Περιέργω είναι ένα έπεσόδιο του Στεφάνου Ξένου με τον 'Αλέξ. Κομμουνόπουλο: 'Ηταν το έτος 1881. Το συνολικό μας ζήτημα έμενε έκκεριές, ή Τουρκία έδυστροπούνε να παραχώρηση στην 'Ελλάδα τα έπαυσασθέντα διά της Βερολίνης Συνθήκης μέση και ή άποήσις αυτή της Ερμούλης φαινότανε καταδικασμένη να ναυκήση. Τότε έπροσποσθή έπί σπαρής ο Στέφανος Ξένος και έπρότεινε να ληθί το ζήτημα με έξαναγκασμό της Τουρκίας να παραχώρηση, χωρίς σύμφωνη, τη γροισιά της Θεσσαλίας, της 'Ηπειρου, συμπεριλαμβανομένων και των 'Ιωαννίνων. 'Ο Ξένος έπρότεινε στον προηγουμένω Κομμουνόπουλο τρεις τρόπους λύσεως. 'Ο πρώτος ήταν ο έξης: Κομιά και λίγο-λίγο ν' αποβιβασθούν στην Κωνσταντινούπολη 20.000 'Ελληνες ναύτες, όπλασμένοι. 'Επειτα, σε μία σιαταινή νύχτα, να κελωθούν τα άνακτορα του Σουλτάνου Χαμίτ, να τον άχαιωλούντων, καθώς και όλους τους πασαδές του και, άφού τούτ' κλείσουν στα πλοία, να καταλάβουν όλη την Κωνσταντινούπολη, βάζοντας φωτιά στις όθωμανικές συνασίες και δημιουργώντας σύγχυση και τρομοκρατία.

'Ο δεύτερος τρόπος ήταν να συναντηθούν ο Βασιλέψ Γεώργιος Α' και ο Σουλτάνος σ' ένα νησί του 'Αρχιπελάγους και να λύσουν ειρηνικός το έπίμαχο ζήτημα.

'Ο τρίτος τρόπος ήταν πολιτικότερος, αλλά σύμφωνος με τα τότε όθωμανικά έθιμα: Να δοσροδοθή ή 'Ελλάς με μερικά εκατομμύρια φράγκα των άρχιευνοίχου του σουλτανικού χαρμιοού, τη Βασιλέ Σουλτάνα και μερικά έμπορογούς, ώστε βλο

αυτά να μην αντίδορουν στην έννομή για την 'Ελλάδα λύσι του συνολικού ζήτηματος.

Τα δύο πρώτα σχέδια ο Κομμουνόπουλος τ' άπέριψε, ήδελξε όμως να δοκιμάση το τρίτο, γιατί ο πολυήμικνος εκείνος πολιτικός ήξερε ότι ο ήχος των χρυσών νομισμάτων ήταν έξαιρετικά εγγύφωτος στ' αυτά των Τούρκων αλλικών. Και ο Στέφανος Ξένος έλαβε την έντολή να προσπαθήση να εφαρμόση το σχέδιο.

Φαίνεται όμως, ότι το σχέδιο αυτό δεν ήταν της άποκλειστικής έμπνεύσεως του 'Ελληνος μυθιστοριογράφου. Από άλλα πρόσωπα είχαν άναμυθεί σ' αυτό: 'Ενας στρατηγός, Κλάτκας όνομα — άνθρωπος με πολλές περιπέτειες στη ζωή του — κι' ένας Γάλλος συνταγματάρχης. 'Οτι όνομαζόμενος. Και τους δύο είχε γνωρίσει στην 'Αγγλία ο Ξένος.

'Επρεσαν λοιπόν τη σχετική έπιχώρηση από την 'Ελληνική κυβέρνηση και άνεχώρησαν σ' οι τρεις για την Κωνσταντινούπολη.

'Οταν έφτασαν εκεί, άρχισαν περιπετιώς να εργάζονται για το σκοπό τους, συνεννοούμενοι με τους ίσχυρούς των σουλτανικών χαρμιών... 'Αλλά τα λίγα χαρμάκια έσπαταλήθηκαν γρήγορα σε μπαζίσια, γέμιατα, δώρα σε διάφορα πρόσωπα και τα περισσότερα για την έξαγορά Τούρκων δημοσιογράφων.

'Οταν ο Ξένος έβρινε χωρίς χαρμάκια, έγραφε στον Κομμουνόπουλο, ζητούσε κι' άλλα για να δοσροδοθή τα χαρμάκια και κριούς τους διαχειρίζοντες τα εν 'Ηπειρω και Θεσσαλίαι σιπλιανικά κτηματα, οι όποια έβριναν και τη μεγαλύτερη άντιδραση. 'Οταν έγραψε από τις 'Αθήνας, ο Ξένος είχε πάρει ποσών ίσων προς 800.000 τουρκικές λίρες. Τώρα έζητούσε άλλες 800 χιλιάδες. Για το ζήτημα αυτό διεξήχθη μεγάλη άλληλογραφία μεταξύ Στεφάνου Ξένου και 'Αλέξ. Κομμουνόπουλου, στην όποια ο δεύτερος έπέγραψε με το ψευδώνυμο 'Αλεξάνδρος Λαυρητιός. 'Εκεδή όμως ο Κομμουνόπουλος δεν έπέταξε τα ζητούμενα χαρμάκια, ο Ξένος έσύρσε στην 'Ελλάδα θησαυρισμούς και έδημοσίευσε στην έφημερίδα «Νέα 'Ιδέα» αλόκληρη την άλληλογραφία αυτή και τα μεγάλα και πολύπλοκα σχέδια του, που δείχνουν όλοέναντο το συγγραμμά της «Πλεκτανής των πλεκτανών» και του «Διαβόλου εν Τουρκία».

'Ετσι το ζήτημα πήρε κομικό χρώμα και έδόσε άφθονη βλη στα σατιρικά φύλλα της έποχής. Πρώ πάντων ενέντευσε τον Σουρή. Την έποχη εκείνη ο Σουής ήταν νεαρός φοιτητής της Φιλοσοφίας, έγραφε όμως στα διάφορα σατιρικά φύλλα και πρό πάντων στο «Μή Κάμεσσα» του Γαβρηλίδη. Τότε ο Γαβρηλίδης συνήθιζε να κλειδώνει τον ποιητή σ' ένα δομάτιο που δεν τον έλευθόνη, παρά όταν του παρόντε τελειωμένο το ποιήμα του. Κλεισμένος λοιπόν ο Σουής, έσπασινε την περίφημη άλληλογραφία Ξένου—Κομμουνόπουλου σε διάφορα ποιήματα. 'Εν' από τα νοσητώτερα είναι κι' εκείνο που περιγράφει τί είδε ο Στέφ. Ξένος στο χαρέμι του Σουλτάνου:

Ο Στέφανος Ξένος

Είδα γύρω μου κουρτιές και δόχρυσα κρεβάτια είδα πρόσωπα σαν κρίτους γελανά και μωρα μεπια. Είδα στήθη σαν καμικά, μπράτσα κάτασπρα σαν χιόνι, να προβάλλουν λίγο-λίγο από κάτασπρο σεντόνι. Είδα πέρα μια Σουλτάνα, σταυραπόδι στο μεντέρε, πάρα πέρα μίαν άλλη με μαρκουίτι εις το χέρι, παρακάτω δύο άλλες που της 'Αρσούτης μοιάζουν γαργαλιότανι μωρές και γελούνε και φωνάζουν.

Νά και μία της Κιρκασίας άπορισμένη δαδίσση! Τού διαβόλου το Σουλτάνο που πηγαίνει και τίς βόσκει! 'Αχ, δε ήμουσ στο χαρμί αλώνας νύχτα-μέρα, να ηρω εις τα μεντέρια στο ταβάνι, στον άέρα, να ρολό της μασέ το στήμα και της άλλης της μπράτσα, και να πίνω τα σερμπάκια και να τρώγω τη μουατζάσα και να φασκέλωνα άμωσος και το ζήτημα κ' έμια και έσας... με συγκρατείε γιατί τάχο σαν χαμένα.

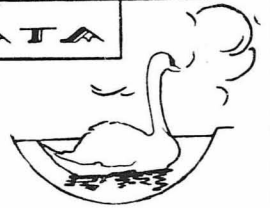
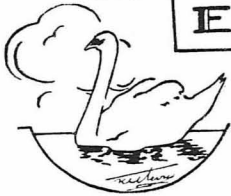
'Αλλ' ο Ξένος δεν έχαμλάριζε από σάτυρες και έξακολούθουσε ίσχυρισμένους ότι άν το Κράτος έδαπανούσε άλλες

ΕΚΚΛΕΚΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΟΝΕΙΡΟ ΘΕΡΙΝΗΣ ΝΥΧΤΙΑΣ

ΤΟΥ Κ. ΣΩΤΗΡΗ ΣΚΙΠΗ

Είχαν γνωριστεί εδώ και δύο μήνες. Νέοι κι' οι δύο. Έξαινος τύπος καλλιτεχνικός με γούστο, με ιδανικά, με χωρίς πρακτικό πνεύμα. Έξαινη γυναίκα γεμάτη θέληγτρα, θέση και προσδοκία. Κάθε μέρα αντιμετωνότουσαν στις έξοχες ή στοίχς μεγάλους δρόμους της 'Αθήνας κι' ο ένας έφραγε με τὰ μάτια τον άλλο ή καλύτερα την άλλη. Μά ο νέος, άν και όλα τον τὰ φροσιματα κι' όλα τον οι τρότοι έδειχναν πως την ελάτρωσε, δέν της μιλούσε ποτέ γιά έρωτα. 'Η φαινομενική, μάλιστα, αυτή αδιαφορία του την είχε πειράξει όχι μόνο στα νεύρα, αλλά και στο γυναικείο της φιλότιμο.

—Τι διάβολο, έλεγε μέσα της. Δύο μήνες πάνε που γνωριζόμαστε. Δύο μήνες τώρα βλέπομαστε κάθε μέρα και δέ μου ελπε λέξη. Τι είδους άνθρωπος εν' αυτός; Μήπως δέν κατάλαβε πως στο πρώτο του νεύμα θα του έλεγα ναύς;

Στην οδόν 'Ερμού, πού βρισκότουσαν τη στιγμή εκείνη, ο ρομαντικός νέος έμάντευσε τις σκέψεις της συντροφισσάς του και της ελε: —Σέρω το σκέπτεσαι.

—Πώς τό ξέρεις; Απάντησε κοκκινίζοντας. —Έχεις δίκιο... 'Αλλά περιμένα κάποιο γεγονός... —Δε σε καταλαβαίνω.

—Θα με καταλάβης σε λιγάκι... Τό γεγονός έγινε... 'Αχ, δέ μιλούεις νά φανταστής πόσο είμαι εύτυχής!

—Μά τι συνέβη, πές μου. —'Από σήμερα είμαι πλούσιος! Πάμε στα μαγαζιά νά διαλέξουμε τὰ καλύτεριώτερα έπιπλα. 'Η έπιπλά μας περιμένα νά έπιλωθώ και νά στολισθώ. Είλε, ξέρεις, στην πιο ρομαντική, στην πιο μαγευτική τοποθεσία της 'Αθήνας.

Και χωρίς νά περιμένα την απάντησή της, την έφορωξεν ανάλαφρα και μπήκαν σε κάποιο μεγάλο κατάστημα.

Ο καταστηματάρχης γλυκομίλητος έτρεξε πρὸς τὸ μέρος τους. —Ο νέος τὸ ελε: —Είπαστε νάπαντροι και ήθεμα ν' αγοράσου με τὰ έπιπλα γιά τήν έπιπλή μας. Δείξτε μου, σὰ παρακαλώ, τίς καλύτερες σειρές σας.

Ο καταστηματάρχης άλλο που δέν ήθελε. Ο νέος άρχισε νά διαλέγει και νά παζαρεύει. Εκείνη, ενώ στην άρχή έδειχνε κάποια άπομια, σιγά-σιγά ξεθάρρασε και πήρε μέρος στην έκλογή. —'Η εκλογή επί τέλους έγινε. Ο νέος έβγαλε τὸ πορτοφόλι του κι' ελήρωσε τὸ λογαριασμό.

—Σὰς παρακαλώ, τὸ ελε, νά τὰ στείλετε άμέσως στην 'Εκλή... οδδ... 'Αλλά περιμένα ο διακοσμητής. —Ως τὸ βράδι πρέπει ή έπιπλή νά εινε έτοιμη νά μὲς δεχθί.

—Μείνετε ήσυχοι, τὸ ελεον ο καταστηματάρχης.

800 χιλιάδες λίρες θ' άποκούσε από τότε τις μεγάλες εκείνες 'Ελληνικές έπαυσεις. Κοιτά σ' άλλα δέ ζητούσε νά του δώσουν τουλάχιστον τις έφτά χιλιάδες φράγκα που είχε δανειστεί από τον 'Οτιέ. 'Επειδή όμως ούτε αυτά του έδιναν, ώνόμαζε τον Κοινοβούριο... «μειζοάρθρο» και φοβήριζε πως θα τούκανε άγωγή...

'Αμα όμως τὸ πέρας ο πρώτος θηκός, τὰ λησιμόνησ όλα, εργατεστάδη σ' ένα φτωχικό σπίτι της Γαργαρέτας και περνούσε τις ήμέρες του γράφοντας μυθιστορήματα και άρθρα γιά τήν «'Αρσόπολι». Ο Στέφανος Έένος άφρασε μια δόλοληρη κασέλλα γεμάτη χειρόγραφα. Άγνωστον όμως τι άπέγιναν τ' ανέκδοτα αυτά έργα του.

Πάντως εκ των έργων που έγραφε εδημοσιεύηκαν πλέον των 20—25. Τὰ περισσότερα δέ εξ αυτών σε πολυτελέστατες εικονογραφημένες εκδόσεις. 'Ενα του, τέλος, μυθιστόρημα, «Ο Βίος τόν Νόθων Τεκνον» δέν έτελειώσε ποτέ. Βγήκε σ' έξέημισον τόμια και σταμάτησε.

Ο Έένος έγραφε και κομωδίες. Μία άπ' αυτές εινε και «Οι Χρυσόάνθηροι τόν 'Αθηνών», στην οποία σατιρίζει τοίς νεολότουσ της εποχής του. Κάποτε, τέλος, ποδύλας ύπομνησότητα γιά δήμαρχος, ύπόσχοταν, κοντά σ' άλλα, στους 'Αθηναίους, νά... τρισηθί τὸ βράχο της 'Αρροπλευρας, γιά νά περνή και νά δροσίζει την πόλι ο Φαληρικὸς υπάτης!...

Μά οι 'Αθηναίοι —περὸι άνθρωποι— δέν τόν έψήφισαν.

Μέσα σε δύο ώρες όλα θα είνε στην έπιπλή μας.

Όταν βγήκαν έξω, εκείνη ήταν μεθυσμένη από εύτυχία. 'Ενώμαζε πως όνειρευεται. Μυηανικά τώρα σταμάτησαν έμπρός στη βιτρίνα ενός άδαιμαντοπολείου. Μά μάτια της χαρμόθηταν σε μια προσωιόγυλαν ήπετρα.

Έξαινος κατάλαβε πως της άφρασε. Κι' ήταν φυσικό νά της τὸ αγοράση ενόσω έξώδεφε τούσς χιλιάδες γιά τὰ άλλα πράγματα. Κι' όμως εδίσταζε.

—Σ' άφρασε; της ελε επί τέλους.

—Λένε πως ή πέτρα αυτή φέρνει εύτυχία.

—Έμπήξε, τὸ παζαρεύε, τὸ πήρε και της τὸ χάρισε. Κι' εκείνη, παρ' όλο, μες στο δρόμο, νά λιποθυμήσ άπ' τη συγκίνήσή της. Όμως ο νέος είχε πάρει τώρα μια έξαφραση κάπως πονεμένη.

Τὸ πρώι της άλλης μέρας εκείνη κοιμόταν άκόμη στο ποικιούλινο κρεβάτι.

—Έπιπνα, άγάτη μου, της λέει, ξύπνα.

—Γιάτί;

—Θά σε λυτήσω πολύ, αλλά πρέπει... 'Ακού... Μή με διακόψης σε ό,τι θά σου πω... Δέν έχωμεν καρδ... Ξέρεις, ή έπιπλή δέν εινε δική μου... Τὰ έπιπλα επίσης δέν εινε δικά μου!... Κάποιος πλούσιος που ξέρε ή γούστα μου, μου άνάθεσε νά του έπιλωσω αυτή τη φωλιά... Σε λιγάκι θάρρη με τη φίλη του!... 'Ετοιμάσου νά φύγης!... Θέλεις νά σε βοηθήσω!... Καλά, αφού δέν θέλεις, κάνε γρήγορα...

«Θά ήθελα νά είμαι πλούσιος... Θά ήθελα νά μπορούσα νά σου προσφέρω έναν αιώνιο παράδεισο... Σου πρόφερα μια νυχτιά εύτυχία!... Μήπως στην κυριότητα μας ζωή δέν εινε κα' αυτό άκούετ; 'Ερρησε μια δόλοληρη νύχτα με την ιδέα πως είναι πλούσια, πως έχει έπιπλή, πως έχει έπιπλή... 'Ακούεσον στην εφήμερη αυτή εύτυχία... Τὰ γάντια σου γερσεεις; Νά τα, στο τραπέζι... 'Α, τὸ ξέρω... Μὲ ισεεις αυτή τη στιγμή!... 'Αλλά θάρρη μία μέρα που θα με συλλογιστή ή' ενόνηοισή... 'Ησουν τόσο διαστρασιμένη που ήθελα νά σου δώσω έστω και μιάς ώρας εύτυχία... Πήγνανε, πήγνανε!... Δός μου τὸ χέρι σου.

Έξαινη ύπάκουσε σάν ύπνοισμένη. 'Η γαλαζοπράσινη πέτρα άστραψε στο δαχτύλιό της. 'Εβγαλε τὸ δαχτύλιό γιά νά τὸ τὸ δούση.

—Όχι, της ελε. Κράτησε το... Αυτό εινε δικό μου... Εινε τὸ μόνο πράγμα που άγόρασα με τὰ δικά μου λεφτά. Μὲ τὰ λίγα χρήματα που με πλήρωσε ο πλούσιος γιά τὸν κόπο μου. Κράτησε το νά σου θυμίσί τὸ κήμα της άγάτης μου, τη φλόγα τὸν έρωτά μου, τὸν έφημερο παράδεισο που σου χάρισα γιά μία νυχτιά, την ώραία μας γκίωρα... Χαίρε!...»

Έξαινη έφυγε, χάρισε.

Αυτό τώρα σωρισμένος σε μία πολυθρόνα, κλαίει άπαρηγόρητα γιά τὸ χαμένο του όνειρο. Τὸ όνειρο μιάς θερινής νυχτιάς.

Σ. ΣΚΙΠΗΣ

ΙΤΑΛΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

(Τὸν Α. ΜΑΝΤΖΟΝΙ)

Τήν ώρα που ο Λυτρωτής με τη στενή άγωνία έοισε βράχους και βουνα και άνοιξε μνημεία, σκρόθηρε ο Πρωτόπλαστος και άμαυλισαμένος εδάρθηκε στα πόδια του χλωμού και νυσταγμένου.

Τὰ θολωμένα μάτια του γυρίζει δόλογνά του με θαυμασμό στην όψη του, με φόβο στην καρδιά του, και τρέμοντας ερώτησε ποίς νάν' ο Σταυρωμένος, ποίος νάν' αυτός που κρέμονταν νεκρός και ματωμένος.

Σάν τώμαθε, τὰ κάτωχρα ξεσιγίει μάγουλά του, στο Σταυρωμένο μέτωπο τρεμονιάστα σπρώκει τὸ χέρι του τ' άμαρτωλό και τ' άσπρα τὰ μαλλιά του τραβά και ξεριζώνει.

Κατά τη στιγμή που με δάκρυα γυρίζει και με φωνή παρακατωική, που τὸ βουνό βουίζει, «Γιά σε, της λέει, τὸ θάνατο έδωσα σὸν 'Αθάνατο!»

Μεταφρ. ΚΟΥΤΟΥΖΗ

...Δός μου τὸ χέρι σου!...